

Matjaž Lunaček¹

Na zahodu nič novega

Nothing new in the west

Tak naslov je dal Karl Maria Remarque svojemu romanu leta 1929, v katerem je opisoval prvo svetovno vojno in njene grozote. Je po devetdesetih letih na zahodu kaj novega? V le na videz mirni čas Evrope, kjer je sicer redoma kosila tiha smrt, ki se je potuhnila v bolnišnice in domove za ostarele in ni bila nikomur na očeh, v času, ko so jo brezvestneži priklicevali z odobravanjem evtanazije, se je v obliki pandemije pojavila glasna smrt, ki kani na glavo postaviti dosedanje predstave in odnose.

Če ne bi bilo po parkiriščih dragih avtomobilov, bi mislil, da sem se vrnil šestdeset let nazaj, ko smo otroci na križišču danes ene najbolj prometnih cest v Ljubljani celo uro čakali, da se je pojavil avtomobil, ki je zavil na levo. Kljub tako skromnemu pretoku ni bil nihče lačen ali brez obleke. Ob večerih je vladalo zatišje, le redki gostinski lokali so bili odprti. Oči so hrepeneče gledale lepe stvari, ki pa vendarle niso bile tako redke. Sem tam se je sprehodila gospa v lepo ukrojenem kostimu iz kvalitetnega blaga z domiselnim klobukom na glavi.

Je tolikšen razcvet materialnih dobrin, kot se je dogodil v zadnjih desetletjih, mogoč brez hudih posledic? Je sprejemljivo, da je nekdo, ki je še pred nedavnim brez vsega tekal naokrog, zdaj lastnik razkošnega stanovanja ali vile? Je sprejemljiva objestna, lažna samozavest in samozagledanost, ki je v resnici brezobzirnost? Je razen materialnih dobrin kdo razvil še katere druge kvalitete, ki bi mu omogočale, da bi se spogledal z življenjsko resnico?

Če so včasih v stiskah ljudje vzklikali: »O, Bog, pomagaj« ali »zakaj si me zapustil«, so priznali svojo revo, zdaj lahko kvečjemu besno stokajo, da sta jih na cedilu pustila dobiček in gospodarska rast. Po katastrofah in vojnah je bilo potrebno začeti iz nič in tako bo tudi sedaj, a upam, čeprav ne verjamem, da s kaj več spoštovanja do nedoumljivosti sveta, ki ga ne sme zaslužiti ena vrsta.

¹ Matjaž Lunaček, psihiater in psihoanalitik, lunacek.matjaz@gmail.com

Kdo bi lahko v današnji denar preračunal škodo, ki je nastala v drugi svetovni vojni? To bi ne bilo tisoč ali dvatisoč milijard evrov, o katerih govorijo danes zaradi pandemije virusa, ampak milijon milijard ali še več. Zastane proizvodnja za mesec ali dva in že vsi stokajo, ker živijo zadolženi iz rok v usta, brez prihrankov, odvisni od velikih sistemov.

Ničesar novega pa tudi ni na drugih za človeka pomembnih področjih. V zadnjem času intenzivno prebiram romane, ki sem jih imel rad v mladosti. Sedaj zaradi življenjskih izkušenj z drugačnimi očmi. Pravkar imam v branju Lawrencejeve *Sinove in ljubimce*. Freud je zapisal, da so literati naši dragoceni zavezniki, saj mnogokrat vidijo dlje in globje od drugih ljudi, skratka imajo včasih neverjetne psihološke uvide.

Lawrencejev roman obravnava rudarsko družino, različna razmerja znotraj nje: med zakoncema, med otroki in očetom, med otroki in materjo in pronicljivo opisuje čustvene odzive posameznih akterjev. Ko se rodi tretji otrok, med staršema ni več ljubezni in plod njunega razmerja je odveč tudi materi: »Na rokah ji je ležal nežni otročiček. Njegove modre oči, ki so jo zmerom gledale tako naravnost in negibno, so takorekoč sesale iz nje njene najtišje misli.«

V dveh stavkih je povedano več, kot zmore tako imenovana razvojna psihoanalitična teorija ali kar zmorejo strokovnjaki pri modernem (modnem) opazovanju odnosa med otrokom in njegovo materjo. Rečeno je, da jo je otrok gledal naravnost in negibno. Res otroci delajo tako. Zazrti so v oči skrbnika(ce) in razbirajo preko zgodnjih psiholoških mehanizmov najtišje misli skrbnice, ker so od nje popolnoma odvisni, preživetveno odvisni.

»Nič več ni ljubila svojega moža; tega otroka ni hotela, zdaj pa ji leži na rokah in ji trga srce.« Kako naj bi se počutila ženska, ki je vedela, da ob ugasli ljubezni ne bo dobila nobene opore v svojem možu? To je depresiven položaj, skoraj brezizhoden, otrok pa nepremično gleda in pričakuje popoln odziv.

Ob tem se spomnim dopoldneva v urgentni psihiatrični ambulanti, kamor so po naključju zaporedoma pripeljali štiri ženske z diagnozo poporodna depresija. Natančen pregled je pokazal, da je bila v vseh primerih diagnoza nepravilna, pač pa se je pokazalo, da so te mlade mamice v novo nastalem položaju ostale same, brez podpore in so čutile, da ne bodo kos novi nalogi.

Gospa Morel iz Lawrencejevega romana si je kmalu opomogla in zmogla vzgajati sama svoje otroke, sicer s kolateralno škodo, da jih je nehote preveč vezala nase in jim ovirala kasnejše ljubezensko življenje v izključujoči zvezi: *Ali sinovi ali ljubimci* in ne, kot je romanu naslov, *Sinovi in ljubimci*.

»Tako ji je bilo, kakor da bi popkova žila, ki je vezala nežno telesce z njenim životom, ne bila pretrgana. Val vroče ljubezni jo je zalil za tega otroka. Tesno ga je prižela k obrazu. Z vso svojo močjo, z vso dušo je hotela zadostiti grehu, da

ga je rodila brez ljubezni. A zdaj, ko živi, ga bo ljubila tem bolj, vsega bo sklenila vase in ga nosila v svoji ljubezni. Njegove jasne, vedeče oči so jo bolele, plašile. Ali ve vse o njej? Mar je prisluškoval in nemara slišal vse, ko ji je ležal pod srcem? Mozeg se ji je zdelo, da ji gine v kosteh od same bolesi in bojazni.«

Mati se s silnim čustvenim naporom odloči, da bo ljubila in se sprašuje o tesni povezavi med seboj in otrokom, ukvarja se s svojo ambivalenco in celo pomisli na obdobje nosečnosti. Kaj se dogaja takrat, se na veliko špekulira. Gospa Morelova mu pripiše sposobnost razumevanja tistega, kar je »slišal«.

»Zopet se je zavedala sonca, ki je rdeče žarelo na zadnjem robu griča nasproti. Nenadoma je tedaj dvignila otroka. 'Glej!' je dejala. 'Glej, lepote ti moj!' In skoro kakor odrešena je visoko dvignila otroka ter ga iztegnila v škrlatno, trepetajoče sonce. Videla je, kako je dvignil drobcene pesti. Potem ga je znova privila k prsim in skoraj sram jo je bilo, ker jo je tako navdalo, da bi ga bila najrajši vrnila tja, od koder je prišel.«

Mati otroku najde nadomestnega očeta v univerzalnosti, ko otroka dvigne proti soncu in se ob tem tudi sama zmočni. Imenuje ga: lepote ti moj. Pomaga si z idealizacijo.

Lawrence je svoj roman izdal leta 1913. V istem času, kot ga opisuje, so družine v Angliji živele tudi povsem drugače. Čas pred rojstvom otroka in skrb zanj po njem opisuje Spring v romanu *Moj sin, moj sin*. Pisatelj si ogleduje staro fotografijo, na kateri sta dva mlada para in ugotavlja osrečenost pisateljeve noseče žene: »Vsekakor je edina vedra oseba na podobi.« Ta vedra ženska, nosečnica Sheila, takole nagovarja svojega še nerojenega otroka: »Oh, Rory, ljubček moj, nikar ne brcaj, ne plahutaj s perutničkami ali s čimerkoli že.« Nežno, navidez karajoče, a nezaskrbljeno se porazgovori z otrokom in pri tem uporablja posebno ljubečo govorico. V njenih očeh je otrok kot angelček s perutmi.

O otroku pa ne sanjari (reverie) le mati, ampak tudi oče, ki rezbari in gladi lesene koščke in jih sestavlja v igrače za še nerojenega otroka. Prijatelj, ki ga opazuje pri delu, je očaran, ko vidi, da bodočemu očku v očeh sije dobra volja in da spretni prsti dobesedno ljubkujejo les. Ti opisi dobro ovržejo predstavo, da včasih očetje niso bili soudeleženi v pričakovanju otroka in da je dobro in slabo v zvezi s tem dogodkom padlo le na matere: »Ko so mi povedali, da lahko vidim Nellie in otroka, sem odšel gor prav počasi, ker bi se mi bilo srce skoraj razpočilo ... ko sem prišel iz sobe ... sem s seboj prinesel le spomin na obrazek z mirno zaprtimi očmi, na puhasto glavico in ... na majhno, čudovito izoblikovano roko, v katero sem hotel položiti svet.«

Tudi kasnejši opisi malega otroka so polni očetovske nežnosti. Sodeluje pri kopanju in negi otroka in prav tako kot mati močno čustveno investira otroka: »... za nič na svetu se ne bi bil odrekel pravici, da smem militi in izpirati okroglo

telesce. Las mu dotlej niso še nikoli postrigli in bočili so se mu nad čelom kakor zlat svetniški sij.«

Kako je mogoče, da so opisi istega časovnega obdobja tako različni? Gre predvsem za različne družbene sloje, a ne v svojem izvoru. Springovi junaki izhajajo iz skrajno mizernih razmer, a jim je z bistroumnostjo in talentom uspelo v borih nekaj letih ustvariti dobre življenjske pogoje za svoje mlade družine, kjer so se rojevali zaželeni otroci. Lawrence pa opisuje družino, ki se zaradi slabiškega značaja očeta, ki se je začel povrh vsega še vdajati pijači, družina ni mogla nikamor premakniti in je z novorojenimi otroki materialno samo še nazadovala.

In tudi s tega gledišča ni na zahodu nič novega. Na eni strani družine, ki uspejo za svoje otroke solidno materialno in čustveno poskrbeti, na drugi družine, ki se vedno valjajo v revščini, odvisnostih in nasilju. Je tega kaj manj kot nekoč? Najbrž ne, le bolj je sankcionirano, če pride na dan.